

KÖMÜVES Zsolt,
HORVÁTHNÉ PETRÁS
Viktória

Kaposvári Egyetem,
Gazdaságtudományi Kar,
Agrárgazdasági és Menedzsment
Intézeti Tanszék
(Kaposvár University,
Faculty of Economic Science,
Department of Management and
Organization)
H-7400 Kaposvár, Guba S. u. 40.
e-mail: komuves.zsolt@ke.hu

A SERTÉSHÚSTERMELÉST ÉS -FOGYASZTÁST BEFOLYÁSOLÓ TÉNYEZŐK

FACTORS INFLUENCING PORK PRODUCTION AND CONSUMPTION

The decrease in the number of pigs grew to a drastic proportion during the past few decades. Before the change of the regime there were approximately 10 million pigs counted, but today this number is slightly beyond 3 million. The decline in livestock has a negative effect on the competitive position of both this sector and that of other branches of industry as well weakening significantly the economic importance of the sector. The underlying causes of the process leading to the decline are diverse. To reveal the solution a versatile analysis of the economic situation is essential, which should be started in the first place by the examination of the factors defining the competitiveness of the pig sector. The aim of this work is to reveal and characterize the national capacities, the physical and biological, as well as the social, economic (market) and human factors pointing to the most important differences at the same time. This study analyzes the efficiency of the chosen farms according to the size of plant, standard of production, technology and capacity of maintenance. Summarizing the farmers' opinions and the data obtained, it can be stated that farmers in the current situation are satisfied with the buying price as one of the most essential factors of production. However, they emphasized the role of prices as a factor of uncertainty. As a result of changing the out-of-date technology considerable improvement could be observed in the natural indexes. Unfortunately, significant changes should be accomplished in the feasibility of support and financing investment. The strict environmental regulations of animal keeping make the operation of farms – mainly of those that do not possess arable land – more difficult. Reforms would provide relief for the operating farms. The market price regulation of the alternative fodder and the existent substitute products could appear as a significant cost efficiency factor during production. Workers with unsuitable education – and often being incompetent –, trade unions operating as false organizations as well as the lack of cooperation with the food processing industry affect the sector sensitively.

Keywords: price, efficiency, human factors, pork production, consumption

1. BEVEZETÉS

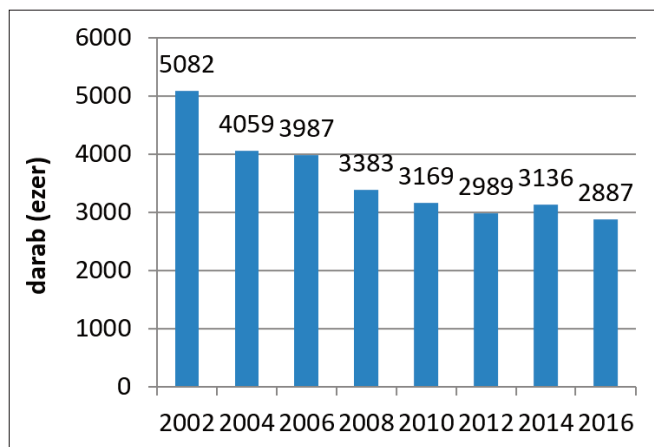
A rendszerváltás az állattenyésztési ágazaton belül a sertésenyésztésre fejtette ki leginkább negatív hatását, amely a termelés drasztikus visszaesésében, az állatállomány létszámának meredek csökkenésében és az értékesítési nehézségekben mutatkozott meg leginkább. A nagyfokú tökehiány, a jelentős összegű pénzügyi terhek, a meglévő struktúrákban és a tulajdonosi viszonyokban végbement gyors változások megingatták a sertésvertikum versenyképességét és piaci pozícióit. Létfontosságú kérdéssé vált az ágazat számára, hogy milyen mértékben képes a megváltozott gazdasági és politikai környezethez való alkalmazkodásra, a világ fejlettebb országaiban végbemenő fejlődési tendenciák követésére.

2. ÁGAZAT JELLEMZŐI

A piaci és a közgazdasági körülmények a rendszerváltás következményeként gyorsan megváltoztak. A korábbi évekre jellemző termelési és értékesítési struktúrák meghatározó része felbomlott, helyüket az egyre erősödő magánszféra foglalta el, a tulajdonosváltásokkal felbomlottak az integrációs kapcsolatok, beáramlott a nemzetközi tőke. Ezen tényezők következtében egyre többen hagytak fel sertéstartással, a gazdák csökkentették az állománylétszámukat, és sokan felhagytak a termeléssel (Csordás & Kömüves, 2005). A termelés felhagyásának és a szerkezeti átalakulásnak köszönhetően elértük, hogy Magyarországon 2017-re már kevesebb, mint 3 millió (2,87 millió) sertést tartanak az országban (2002-ben még több, mint 5 millió sertés volt

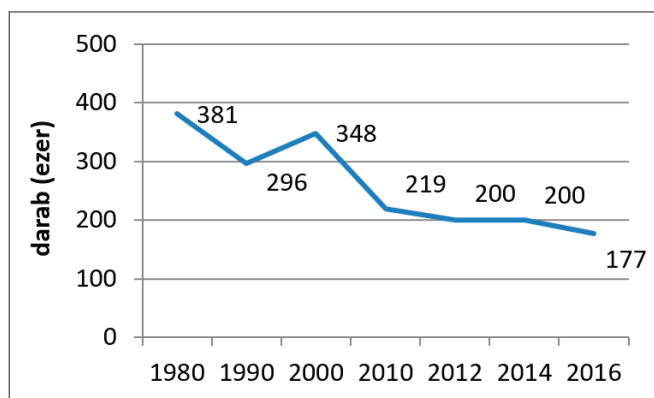
Magyarországon), ami a hazai húsipar szükségleteit már nem fedezi, így Magyarország sertéshúsból importra szorul (1-2. ábra).

1. ábra: Magyarország sertésállománya 1980 és 2016 között

Forrás: KSH (2017) alapján

2. ábra: Anyakoca létszámának alakulása 1980 és 2016 között

Forrás: KSH (2017) alapján

Az ábrák adatait vizsgálva arra a következtetésre juthatunk, hogy az ország korábbi nettó exportőr helyzete megfordult, jelentőssé vált az országba áramló import, úgy élőállat, mint hús formájában. A behozatal évente átlagosan 2-2,5 millió darab élőállattal egyenértékű (Nagy, 2015), ami önmagában is mutatja a sertésállomány növelésének szükségességét és fontosságát.

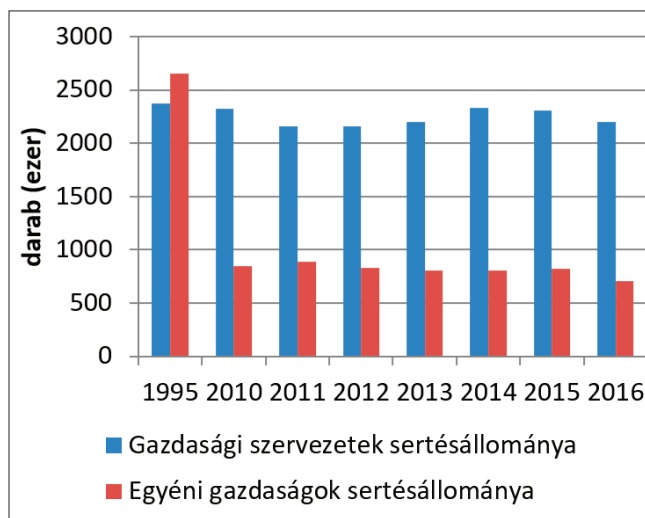
2.1. Gazdálkodási formák

A sertéstartásban az állomány gazdálkodási formák szerinti megoszlásában jelentős változás tapasztalható. Az 1990-es évek elején még domináló háztáji tartás évről évre háttérbe szorult, egyre kevesebb sertést tartanak az egyéni gazdálkodók (3. ábra). Az egyéni gazdaságokat a nagy feldolgozóüzemekkel szemben alacsony tőkeerősség és állandó likviditási problémák jellemzik, amely a vállalkozások jövedelmezőségét és versenyképességét, valamint hosszú távú fennmaradását is veszélyezteti.

2.2. Sertésstratégia

A 2012-ben meghirdetett sertésstratégiával a kormány a hazai állomány csökkenésének megállításán túl célként jelölte meg záros

3. ábra: A sertésállomány alakulása mezőgazdasági üzemtípusonként (N=1000)

Forrás: KSH (2017) alapján

határidőn belül a sertéslétszám megkétszerezését. A kormányzati intézkedések eredményeképpen a 2013-as és 2014-es enyhe növekedés után, amely elsősorban az ágazat ÁFA-szabályozással kapcsolatos fehéredésének volt köszönhető, a Magyarországon tartott sertések száma 2015-ben és 2016-ban újból csökkent, mára már történelmi mélypontra esett. Ennek köszönhetően az ágazat csupán egynegyedét adja az állattenyésztés bruttó termelési értékének, szemben a baromfitenyésztés 38 százalékos és a szarvasmarhatenyésztés 29 százalékos súlyával.

2.3. A hazai sertésvertikum általános problémái

A problémák között mindenképpen említeni szükséges a genetikai alapok hiányát, a kisebb szaporulatot, a lassú tömeggyarapodást és a gyenge takarmányhasznosítást, valamint a hosszú hízalási időt, az elnyújtott kocaforogót, továbbá a jelentős élömlátás-ráfordítást (Nyárs, 2009). Ahhoz, hogy a nagy állatlétszámmal rendelkező gazdaságok versenyben maradjanak, napi 800 gramm körüli súlygyarapodást, valamint a takarmányhasznosításban 2,7-2,8 kg/kg értéket (Hollandia: 2,71 kg/kg száraz etetésnél) kellene elérni. A termelési mutatók eredménytelensége mögött egyik lehetséges ok lehet a fentebb említett genetikai alapok hiánya (Harangi-Rákos, 2013). Ennek hátterében állhat a mesterséges termékenyítés előretörése. A másik ok viszont az árutermelő telepek spórolása a tenyészállatok beszerzési költségén. Látszólag olcsóbb saját beállítású kocasüldőt tartani, mint törzstenyésztetből megvásárolni a kocasüldőt, vagy termelésben tartani a 4-5 éves genetikailag már elavult kansüldőt ahelyett, hogy újabbra cserélnék. Azt viszont elfelejtik vagy nem számolják ki, hogy az így megtakarított költségek sokszorosan visszaköszönnek a gyenge szaporaságban és a hosszabb hízalási időben. Könnyen belátható tehát, hogy a megfelelő genetikai háttér, a tenyészállatokra fordított kiadások sokszorosan megtérülnek.

A sertésitenyésztés során a jövedelmezőség növeléséhez az önköltséget csökkenteni, az éves szinten egy kocára jutó átlagos árbevételt viszont növelni kell. Ennek megfelelően az önköltség csökkentésének és a tenyésztés jövedelmezősége növelésének kulcs tényezője a kocaproduktivitás javítása, ami a fialások gyakorisága

és az alomnagyság növelése révén, valamint a malacelhullás alacsony szinten tartásával lehetséges. Az árutermelő üzemek gazdaságosságát a termelő kocák szaporasági mutatója határozza meg. A magyar átlag jelenleg 17 értékesített hízókoca évente, ami lényegesen rosszabb az európai átlagnál (Körműves, 2010).

A gazdaságos sertéstartás kulcskérdése, hogy mennyire sikerül lecsökkenti az egységnyi hús előállításához szükséges takarmányok mennyiségét anélkül, hogy ezzel sertéseink hústermelő képességét negatívan befolyásolnánk. E cél elérése érdekében fontos ismernünk sertéseink igényeit úgy az energia, mint a tápanyagok tekintetében. Nábrádi, Pupos és Takácsné (2007) szerint a takarmányozás az összes költség akár 60-70%-át is jelentheti. A takarmánykeverék összetétele és táplálékanyag-tartalma ugyanis hatással van az alomszámrá, a választott malacok átlagos élősúlyára, a hízósértések napi súlygyarapodására és a vágott árú minőségére is (Márkus, 2011).

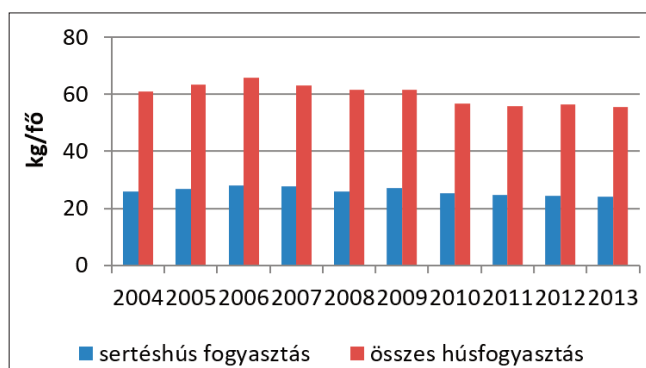
A versenyképes termelés tárgyalása során nem szabad megfeledkezni a rendelkezésre álló korszerűtlen, elavult technológiáról sem. Magyarországon a sertéstelepek 80%-a felújításra szorul, és mindössze 20%-a alkalmaz európai színvonalú technológiát. Az elavult épületek rekonstrukciója és a technológia lecserélése jelentős befektetést igényel. Erre vonatkozóan vannak pályázati lehetőségek, de ezek a források általában utófinanszírozottak. Ezért veszélyben vannak a gyengébb anyagi helyzetben lévő vállalkozások még abban az esetben is, ha igen jó pályázati elbírálás mellett, aránylag magas vissza nem térítendő támogatás mellett nem tudják biztosítani az önerőt.

A működőképes ágazat feltétele, hogy a termékpálya szereplői versenyképesek legyenek minden fázisban, hiszen nincsen versenyképes feldolgozóipar minőségi alapanyag-előállítás nélkül. A szakemberek szerint elengedhetetlen feladat a kis és közepes gazdaságok termelői együttműködésekben vagy vertikális integrációkban való részvételének elősegítése, ezek ugyanis jóval hatékonyabban működhetnek a háztáji gazdaságoknál. Erre jó eszköz lehetne, ha csak olyan termelők részesülhetnének nemzeti támogatásban, akik részt vesznek valamilyen integrációban, de a termelői csoportok működtetésére különböző adókedvezmények is ösztönözhetnék a sertéstartókat. Csak a szervezethez való csatlakozás után kerülhetne sor hatékony módon korszerűsítésekre, valamint a tenyésztési és hízalási fázisok koordinálására, amihez összesen 100 milliárd forintos nagyságrendű támogatásra is szüksége lenne az ágazatnak (Agrotrend, 2017).

2.4. Sertéshús fogyasztás alakulása és az élelmiszer-marketing szerepe

Felvetődik a kérdés, milyen mértékben segíthet a marketing a sertéstenyésztés jelenlegi helyzetén, avagy egyáltalán tud-e az ágazat bármely részére konstruktívan hatni. Véleményünk szerint a témát több irányból is elemezhetjük. Az egyik megközelítési mód lehet a termelési folyamat végeredménye, mint például a sertéshús, illetve annak fogyasztása (4. ábra), másrészt a sertéshúst mint feldolgozott terméket is vizsgálhatjuk. Mindkét álláspont kettős célt valósít meg. Egyrészt a termelői szféra pozitív megítélésének elősegítését, másrészt az ágazat jövedelmezőségének megerősítését. E célok megvalósításában kiemelt szerep jut az élelmiszer-marketingnek.

4. ábra: A sertéshús fogyasztás az összes húsfogyasztás viszonyában kg/fő

Forrás: Agrotrend (2017) alapján

3. NEMZETKÖZI AKADÁLYOZÓ TÉNYEZŐK

2014 elején az afrikai sertéspestisre való hivatkozással Oroszország beviteli tilalmat hirdetett meg, így azóta nem történt szállítás az orosz piacra. Ez a sertésszektor vonatkozásában az Európai Unió egészét vizsgálva 800 000 tonna sertéshús exportjának felfüggesztését jelenti, amelynek értéke 1,4 milliárd €-ra tehető (Nagy, 2015). Az innen kieső sertéshús cca. 10 millió darab sertésnek felel meg, ami kétszerese Magyarország éves sertésvágásának.

A legnagyobb szállító Dánia, Hollandia, Németország, Lengyelország, Franciaország és Spanyolország. A magyar húsipar kivételének kis része irányult erre a piacra. Exportunk legnagyobb piaca az EU, ezen belül elsősorban Olaszország, Spanyolország, valamint Ázsia, nevezetesen Dél-Korea és Japán. Tehát az orosz embargó közvetlenül csak kis mértékben érinti a magyar sertés-ágazatot. Közvetett hatása azonban hihetetlen károkat okozhat; itt elsősorban az EU belső piacán kialakuló túlkínálat zavaró, ami mindenekelőtt árcsökkenésben nyilvánul meg (Nagy, 2015).

A magyar sertésfelvásárlási ár tendenciájában követi – mindig is követte – az EU-árak alakulását, ezen belül is a német árak az irányadók. Az EU egészében a sertésszektor azonban az embargót követően sem részesült semmilyen támogatásban, míg más ágazatok esetében több lépés is történt.

Az ágazat általános helyzetének és problémáinak az áttekintését szem előtt tartva a cikk írói arra tesznek kísérletet, hogy a fentebb leírtakat megvizsgálják szűkebb környezetükben, négy Somogy megyei vállalkozó példáján keresztül. A kutatás azt a célt szolgálja, hogy feltárjuk azokat a problémákat, amelyekkel egy gazdálkodó a napi termelése során közvetve vagy közvetlenül találkozhat. A kutatás eredményein keresztül reális képet kaphatunk a gazdálkodók napi nehézségeiről, a munkájukat hátráltató gondokról.

4. ANYAG ÉS MÓDSZER

A Somogy megyei sertéstermelő gazdaságok felmérése során szükségessé vált a gazdák személyes megkérdezése annak érdekében, hogy átlátható képet tudjunk alkotni az ágazatban érintett vállalkozások helyzetéről. Az adatok begyűjtéséhez interjú készítettünk a kiválasztott gazdaságok vezetőivel. Az interjú a gazdaságos működést befolyásoló főbb tényezőkre tért ki, így:

- a szaporulati, állategészségügyi kérdések feltárására,
- a takarmány-előállítás, -felhasználás lehetőségeinek a vizsgálatára,

1. táblázat: A kiválasztott gazdaságok bemutatása

Név	Gazdasági forma	Életkor	Mióta foglalkozik sertésekkel	Profil	Korábbi tevékenysége	Ha újra választhatna, újból ezt a szakmát választaná?
1.	egyéni vállalkozó	50	1990	hizlalás/tenyésztés	Ka-hyb	növénytermesztés
2.	Kft.	68	1993; 1970	hizlalás/tenyésztés	tsz	igen
3.	őstermelő	51	1989	hizlalás	háztáji sertéstartás	igen
4.	Kft.	47	1996	hizlalás	1996-óta saját sertéstelep	igen

- az integrációk, szaktanácsadási rendszer kiépítésének szerepére
- és a humán erőforrás kérdéskörére.

Az interjúk elkészítésére 2017. 01. 10. és 2017. 03. 10. közötti időszakban került sor. A kérdésekre adott válaszokat diktafon segítségével rögzítettük, a vállalkozókkal előzetesen egyeztetve azt. A megkérdezés átlagosan egy órát vett igénybe. A kapott eredményeket Microsoft-programcsomag segítségével dolgoztuk fel. A kiválasztás során a legfontosabb szempont az üzemi forma és a gazdaság mérete volt annak érdekében, hogy a kapott eredmények összehasonlíthatóak legyenek. A kiválasztás eredményeként négy hasonló nagyságú és profilú gazdaság vett részt a vizsgálatban. A kijelölt gazdaságok jól reprezentálják a Somogy megyei gazdálkodókat mind méretben, mind technológiában, így a kapott eredmények összefüggések megfogalmazására adnak lehetőséget.

5. EREDMÉNYEK ÉS ÉRTÉKELEÉSÜK

A kapott eredmények bemutatását az interjúra kiválasztott vezetők főbb adatainak ismertetésével kezdjük, amelyet az 1. táblázatban mutattunk be. Az interjúalanyok kérésére az anonimitást szükséges biztosítanunk, így a megnevezésüket arab számokkal jelöltük.

A táblázat adataiból megállapíthatjuk, hogy az interjúra kijelölt válaszadók valamennyien tapasztalt, szakmájukban több évtizedes gyakorlattal rendelkező gazdálkodók. A megkérdezett interjúalanyok valamennyien hizlalással és tenyésztéssel is foglalkoznak. A gazdaságok ökonómiai megítéléséhez és értékeléséhez szükséges néhány tenyésztési és termelési mutató ismertetése is. Ennek bemutatását a következő táblázatban láthatjuk (2. táblázat).

2. táblázat: Tenyésztési, termelési mutatók ismertetése

Interjúalanyok/gazdaság	1	2	3	4
Kocalétszám (db)	180	400	200	400
1 kg súlygyarapodásra felhasznált abrak (kg)	nincs adat	2,9-3,0	3,00	2,85
1 fialásra jutó életképes malac (db)	13	11-12	14	12
Hízósértés-átlagléttszám (db)	490	4000	2000	5000
Vemhesülési %	90	80	85	85
Választási átlag db/koca	11	11	14	10,8
Kocaforgó fialás/év	2,3	2,3-2,4	2,2	2,3
Kocaselejtezési %	40	35	40	48
Napi testtömeg-gyarapodás (g/nap)	900	900	1000	900
Vágáskori testtömeg (kg)	120	120	130	110

Az adatok értékelése során megállapítást nyert, hogy az 1. válaszadó kivételével a vemhesülési százalék rendkívül alacsony. Az okokra rákérdezve valamennyi vezetőnek az egyöntetű válasza a

munkaerő minőségére, precizítására irányult. Elmondásuk szerint a kocartatás a legmunkaigényesebb és a legnagyobb odafigyelést igénylő munkafolyamat a termelés során. A nem megfelelően megválasztott gondozó komoly károkat képes okozni figyelmetlenségével, motivációjának hiányával. A sertésenyésztés során a hatékonyság növelése mindenekelőtt a választottmalac-kibocsátás fokozásán keresztül érhető el. Ez az éves szinten egy kocára jutó választott malacok számának növelésével, a választott malacok összértékének növelésével fokozható. Látható, hogy valamennyi válaszadó esetében a választott malacok száma 10,8 és 14 db között változott. A rendelkezésre álló statisztikai adatok alapján ezek az értékek lényegesen jobbák a vezető sertéstartó országok esetében. Az erre vonatkozó adatokat a 3. táblázatban tüntettük fel.

3. táblázat: Választott malacok száma, koca/év

Ország	Koca/év
Kanada	22,9
Nagy-Britannia	23,6
Olaszország	23,6
Ausztrália	23,8
Svédország	24,0
USA	24,8
Cseh Köztársaság	25,1
Spanyolország	25,3
Brazília	25,5
Írország	26,5
Németország	27,1
Franciaország	27,2
Belgium	27,4
Hollandia	29
Dánia	30

Forrás: Soltész (2015)

Az adatok elemzése során szembevetendő az 1 kg élőtömeg előállításához felhasznált takarmány mennyisége, amely 2,85 és 3,00 kg/kg között mozog a vizsgált gazdaságokban. Ez az érték lényegesen magasabb, mint a vezető sertéshústermelő országokban rögzített 2,6 és 2,8 kg közötti érték, amelynek okai a takarmánypazarlásra (elavult technológiára), illetve egyéb, elsősorban emberi tényezőre vezethető vissza. Mindezt Márkus (2011) cikkével kívánjuk alátámasztani (4. táblázat).

Megállapítható tehát, hogy a sertéstelepek hatékonyságát és jóvelmezőségét alapvetően meghatározza, hogy mennyire színvonalas és eredményes a szaporodásbiológiai és az állategészségügyi menedzsment. Ezért a szaporaságot javító feladatokra, programokra érdemes több figyelmet és pénzt áldozni.

4. táblázat: Fajlagos takarmányfelhasználás a vezető sertéstartó országokban

Ország	Fajlagos takarmányfelhasználás kg/kg
Brazília	2,6
Spanyolország	2,6
Hollandia	2,6
Dánia	2,68
USA	2,76

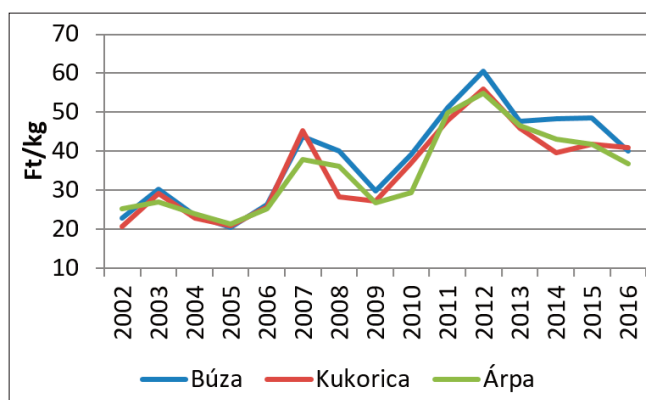
Forrás: Márkus (2011)

A kutatás további fázisában áttérünk a termelést közvetlenül befolyásoló tényezők között első helyen szereplő átvételi ár kérdéskörére. A sertéshústermelés hatékonyságát alapvetően befolyásolja a takarmányárak és a sertésfelvásárlási árak szintje és aránya. A takarmányárakra és a felvásárlási árakra a termelők befolyása csak nagyon korlátozott. Az árakat a piac, a mindenkori keresleti és kínálati viszonyok alakítják. Mind a négy válaszadó elmondta, hogy a jelenlegi árral (380-400 Ft) elégedettek, de hangsúlyozták, hogy az ágazatban nagyon magas a bizonytalansági tényezők száma, amely abból adódik, hogy az árak nem kiszámíthatóak, állandóan változnak, így hosszú távra nem tudnak tervezni. Tovább növeli a gazdálkodók kiszolgáltatottságát, hogy ha leszerződnek a vágóhíddal egy meghatározott állatlétszámmra és azt nem tudják teljesíteni, annak ellentételezéseként 5 000 Ft/darab kötbért kötelesek fizetni. A válaszadók hangsúlyozták a vágóhidak rossz fizetési hajlandóságát is, hiszen a nagy vágóhidak késedelmesen teljesítik a szerződésben rögzített kötelezettségüket.

További bizonytalansági tényezőként említették a válaszadók a gabonaárak alakulását, hiszen ez a takarmány költség az összköltség kb. 70%-át teszi ki. Reálértékben a takarmányárak ma Magyarországon az uniós belépést követő szintre süllyedtek, melyet akkor intervenció felvásárlással védtek. Reálértékben az árpa, takarmányárpa felvásárlási ára 30 000 forint/tonna árra csökkent. Az uniós intervenció ár akkor 101,3 euró volt, tehát 31 500 forint tonnánként. Ma a takarmánybúza árszintje is csak éppen efölött van, és a kukorica ára is 40 600 forint/tonna körül alakul, vagyis az uniós belépésünk óta nem volt ilyen olcsó hízalásra szánt takarmány Magyarországon, és szerencsére a szójadára ára is jelentősen mérséklődött (V. B., 2016). Tehát elmondható, hogy akik sertést hizlalnak, azok az elkövetkezendő időszakban rég nem láttat alacsony árakon juthatnak hozzá a takarmányhoz (5. ábra).

Fontos problémaként merült fel a melléktermékek kérdésköre is, hiszen az interjúalanyok gyakorlati tapasztalata azt mutatja, hogy a melléktermékek etetése nem vagy csak korlátozottan illeszthető be a takarmányozás technológiájába. Ennek okaként a melléktermékek hiányát emelték ki, illetve kitértek a CGF problémájára is. A vélemények szerint a CGF beszerzése rendkívül költséges, hiszen az ára a gabona árával vetekszik (a kukorica ára: 40 000 Ft/t, a CGF pedig: 38 000 Ft/t), ráadásul az állatok nem szívesen fogyasztják, a toxintartalma pedig bizonytalan. Fontos kitérni az épületek átépítésének kérdésére is, ami hatalmas többletforrást igényel a termelők részéről. Ennek ellensúlyozásaként szóba jöhetnek pályázatok, azonban ezek a termelők elmondása szerint mind utófinanszírozottak, amelyet egy kisüzemi körülmények között termelő gazda megfinanszírozni nem vagy csak komoly áldozatok révén képes.

5. ábra: Gabonák felvásárlási árának alakulása Ft/kg

Forrás: KSH (2017) alapján

Az ágazat fejlesztése és szervezhetősége feltétlenül strukturális változásokat igényel, amelyek egyúttal szorosan kapcsolódnak a műszaki fejlesztéshez, a beruházási rekonstrukciós programokhoz. A jelenlegi árutermelő üzemek, a részben melléktévékenység formájában árut termelő üzemek és a saját fogyasztásra termelő kisgazdaságok fejlesztését a rendelkezésre álló pénzügyi keretek figyelembevételével úgy kell irányítani, hogy az elsődlegesen a koncentrációt és az integrálható minőségi árutermelés feltételeit kielégítő árutermelő nagyságrendeket támogassa. A fent nevezett problémákkal kapcsolatban a termelők kitértek arra, hogy lehetőségeik szűkösek, így sok esetben elavult technológiával kell felvenniük a versenyt a korszerű technológiával bíró külföldi gazdaságokkal szemben, ez pedig növeli sérülékenységüket és fokozza kiszolgáltatottságukat.

A napi problémák között kiemelt szerepet kap a környezetvédelem kérdése is. A koncentrált állattartás egyik legnagyobb gondja a nagy mennyiségű trágya tárolása és hasznosítása. E két feladatot úgy kell megoldani, hogy a keletkező trágya ne fertőzze a talajvizet, ne terjesszen kórokozókat és gyommagvakat, kellemetlen szagával ne szennyezze a környezetét. A válaszadók elmondták, hogy termőföld hiányában a trágya tárolása, kezelése és kijuttatása komoly problémát okoz számukra. A keletkező sertéstrágya jogszabályi besorolása K2, amelynek tárolására, szállítására és kijuttatására rendkívül szigorú szabályozás vonatkozik. Ezek tovább növelik az amúgy is költséges sertéstartás kiadásait. Az interjúalanyok elmondták, hogy a trágyakezelési fejlesztések a magas támogatottság ellenére is óriási finanszírozási terhet jelentenek számukra, mivel a támogatási konstrukciók utófinanszírozottak. Az utófinanszírozás azt jelenti, hogy több százmillió forintot kell akár egy évre előre a fejlesztésekben lekötöni. Ez sokszor csak hitelek révén valósítható meg, amelyek jelenlegi magas kamatszinten óriási bankszolgálati költséget generálnak.

Az interjú során a válaszadók kitértek arra is, hogy a versenyképes és hatékony termeléshez elengedhetetlen a humántőke megfelelő képzettsége, ugyanis a szakképzett munkaerő számára a gazdálkodáshoz szükséges korszerű piaci és technológiai ismeretek elsajátítása egyszerűbb, könnyebb. A válaszadók a képzett munkaerő hiányára panaszkodtak, kiemelve azt a tényt, hogy a teljes termelési folyamat komoly munkaerőigénnyel elégíthető ki. Hangsúlyozták a munkáltatók azt is, hogy az állatgondozás a fiatalok körében nem népszerű, hiszen komoly fizikai munkával jár, és a rendelkezésre álló szabadidő is korlátozottan van jelen a sertéstelepi gondozók életében.

Fontosnak vélték a megkérdezettek a termelőüzemek számára a megfelelő és teljes körű szaktanácsadási rendszer kiépítését, ami lehetővé teszi a sertéstartást befolyásoló tényezők és az azok közötti összefüggések megismerését és helyes kezelését. Kiemelték, hogy több nagyobb cég is biztosítja szakterületenként vagy akár átfogó módon a színvonalas szaktanácsadást, de az mindig az adott vállalat által kínált termékekre, szolgáltatásokra szorítkozik. Fontosnak tartanak egy független szaktanácsadói hálózat működtetését. A szaktanácsadói hálózattal összefüggésben újból szóba került a szaporodásbiológia problémaköre is. Az interjúalanyok együttes véleménye szerint sokan nem megfelelő időben és nem kellő hatékonysággal vakcináznak, mivel ár alapján döntenek, ez pedig gyakran visszaüthet. Példaként említették Dániát, Hollandiát, ahol szaktanácsadói csoportok látják el információkkal a gazdálkodókat, amelyekben állatorvosi és takarmányozási szakemberek egyaránt vannak, a települajdonosok pedig komoly menedzsmentképzést kapnak.

A válaszadók szerint versenyhátrányt jelent az érdekképviselések alacsony hatékonysága is. Az interjúalanyok egyszerűen csak kirakatszervezetként említik az érdekképviselőket. A szakmai szervezetek – Hússzövetség, Húscéh, VHT és ÉFOSZ – együttműködésének alapja egy közös szakmai program készítése lehetne. Ezen szakmai koncepció kidolgozása azért is fontos lenne, mivel célravezető program csak teljes vertikumra képzelhető el, beleértve ebbe az alapanyag termelésétől a gyártáson és logisztikán át a fogyasztói figyelemfelkeltést is. A horizontális együttműködés, szervezetség ugyancsak elengedhetetlen feltétele a verseny sikeres megvalósításának (Udovecz & Nyárs, 2009). A termelőknek és a feldolgozóknak azonban nincs közös stratégiája, nem működnek együtt, inkább minden területen versenytársként viselkednek egymással szemben. Mindegyik válaszadó egyetértett abban, hogy az érdekképviselők inkább a húsfeldolgozókat képviselik, mint a termelőket. Szerepüket azonban fontosnak vélik, hiszen a válaszadók elmondták, hogy csak rajtuk keresztül történhet a támogatások igénylése. Ez természetesen konstruktív együttműködést igényel(ne) mindkét fél részéről.

6. KÖVETKEZTETÉSEK, JAVASLATOK

A primer és szekunder kutatásunk alapján a következő javaslatokat és következtetéseket fogalmaztuk meg:

- Ha a magyarországi sertéságazat nem tud kilábalni az egyre mélyülő válságból, abban az esetben az EU vezető sertésexportőr országai döntő befolyásra tesznek szert a hazai sertéshús-kereskedelem terén. Ennek hatására a magyarországi alapanyagok és az abból készült termékek még inkább veszítenek jelentőségükből.
- Nagyon fontos a komoly és elfogulatlan szaktanácsadási rendszer létrehozása, amelyhez szorosan illeszkedik néhány jól működő központi teljesítményvizsgálati állomás. A szaktanácsadási rendszer üzemeltetéséhez természetesen megfelelően képzett szakemberek is szükségesek, akik az adott fajtaikat vagy hibrideket tökéletesen ismerik és tudják, hogy az adott körülmények közé melyik típusú sertés a legmegfelelőbb.
- A sertésletelek hatékonyságát és jövedelmezőségét alapvetően meghatározza, hogy mennyire színvonalas és eredményes a szaporodásbiológiai és állategészségügyi menedzsment. Ezért a szaporodást javító feladatokra, programokra érdemes több figyelmet és pénzt áldozni, hiszen ezek többletbevételt eredményezhetnek.

- A takarmány- és sertésfelvásárlási árak hullámlása negatív hatással van a termelés gazdaságosságára, a genetikai potenciál kihasználása mellett a takarmány-alapanyagok és takarmánykiegészítők körütekintéssel történő felhasználása marad a megoldás.
- A sertéstartás fellendítéséhez fontos lenne a termelői gondolkodásmód megváltoztatása is: sok gazdaság nem hajlandó beismerni, hogy lemaradt a piaci versenyben, holott a hatékonyság növelése csak tudásalapú megoldásokkal képzelhető el. Ennek tudatosítása mellett érdemes lenne az agrárképzési és -kutatási tevékenységeket gyakorlatorientáltabbá tenni, a legfejlettebb sertésszektorokkal rendelkező országok gyakorlati tudását becsatornázni a hazai tevékenységekbe.
- A hatékonyabb termelés érdekében mindenképpen szükség lenne az ágazati integrációra, azaz, hogy a sertésfenntartók és -feldolgozók között kölcsönös gazdasági érdekeken alapuló termelési együttműködés jöjjön létre. Ezáltal ugyanis erősödne a piaci súly, a kapacitások összehangolásával pedig optimalizálni lehetne a kihasználtságot. A felek meg tudnák egymással osztani szakmai tapasztalatukat, tudásukat, valamint a kockázatot is, ami egyfajta piaci és termelési biztonságot nyújtana.
- Az állatállomány növelése és a gazdaságos termelés elérése érdekében szükséges az állattartó telepek elavult technológiájának kicserélése, amely megvalósításához az állami támogatások finanszírozási módjában jelentős változtatásokra van szükség. A gazdák önerőből és a jelenlegi támogatási keretek között inkább elállnak a beruházások megvalósításától, felvállalva ezáltal a technológiai hiányosságokból eredő árbevétel-kiesést.
- A rendszerváltást követően az állattartás és a növénytermesztés szétválásának eredményeképpen az állattartó telepek földhiánya a gazdálkodás meghatározó tényezőjévé vált. A termőterület hiánya nemcsak a takarmánybázis előállításában jelent gondot a gazdáknak, hanem a sertéstartás melléktermékeként keletkező trágya elhelyezésben, tárolásában is. A trágya kezelésére vonatkozó szabályok betartása szinte megoldhatatlan feladatot jelent a termőfölddel nem rendelkező gazdák számára, amely probléma megoldásában csak jogszabályváltozások bevezetése hozhat jelentősebb változást.

7. ÖSSZEFOGLALÁS

A sertéslétszám csökkenése drasztikus mértéket öltött az utóbbi évtizedekben. A rendszerváltás előtt még megközelítőleg 10 millió sertést számlálhattunk Magyarországon, mára ez a szám alig haladja meg a 3 millió egyedet. Az állatállomány visszaesése természetesen az ágazat és az ágazatra épülő egyéb iparágak versenypozíciójára is negatív hatással van, jelentősen csökkentve a szektor gazdasági jelentőségét.

A leépüléshez vezető folyamat kiváltó okai szerteágazóak. A megoldás feltárásához a kialakult gazdasági helyzet sokrétű elemzése szükséges, amelyet elsősorban a sertéságazat versenyképességét meghatározó tényezők alakulásának vizsgálatával kell kezdeni.

A tanulmány célja, hogy feltárja és jellemezze a hazai adottságokat, a fizikai és biológiai, a társadalmi, gazdasági (piaci), illetve a humán tényezőket, rámutatva egyúttal a legfontosabb különbségekre. Elemzi a kiválasztott gazdaságok hatékonyságát üzemméret, termelési színvonal, technológia, illetve eltartóképesség alapján.

A gazdák véleményét és a kapott eredményeket összegezve kijelenthető, hogy a felvásárlási árral mint a termelést meghatározó

egyik legfontosabb tényezővel jelen helyzetben a gazdálkodók elégedettek, de kihangsúlyozták az árak bizonytalansági tényezőként való szerepét.

Az elavult, korszerűtlen technológia leváltásának eredményeképpen a természetes mutatóinkban jelentős javulást tapasztalhatnánk, sajnálatos módon a beruházás finanszírozásában és támogatásának kivitelezésében jelentős változtatásokat kellene véghezvinni.

Az állattartás szigorú szabályozása, a környezetvédelmi előírások megnehezítik elsősorban a földterülettel nem rendelkező gazdaságok működését, mely korlátok megreformálása, átgondolása könnyítést jelentene a még működő telepek számára.

Az alternatív takarmányok, illetve a meglévő helyettesítő termékek piaci árszabályozása jelentős költségcsökkentő tényezőként szerepelhetne a termelés során.

A nem megfelelően képzett, sokszor hozzá nem értő dolgozók, a kirakatszervezetként működő érdekképviseletek, illetve a feldolgozóiparral való együttműködés hiánya is érzékenyen érinti az ágazatot.

8. IRODALOM

- (1) Agrotrend. (2017). Nem kell még lemondani a malacról - így érhető el a 6 milliós sertésállomány! Forrás: Agrotrend.hu: <https://www.viasanctimartini.eu/.../nem-kell-meg-lemondani-a-malacrol---igy-erheto-el-...>
- (2) Csordás, E., & Kőműves, Zs. (2005). A magyar sertés ágazat elmúlt 15 éve a számok tükrében. XI. Ifjúsági Tudományos Fórum. Keszthely.
- (3) Harangi-Rákos, M. (2013). A társas vállalkozások és az egyéni gazdaságok gazdasági szerepének változása, különös tekintettel az állattenyésztésre. Doktori (PhD) értekezés. Debrecen: Debreceni Egyetem.
- (4) Kőműves, Zs. (2010). Munkaszervezési és munka-megelégedettségi vizsgálatok a sertésenyésztésben. Doktori (PhD) értekezés. Kaposvár: Kaposvári Egyetem.
- (5) KSH. (2017). A sertéshúsfogyasztás az összes húsfogyasztás viszonyában kg/fő. Budapest: Központi Statisztikai Hivatal.
- (6) KSH. (2017). Gabonák felvásárlási árának alakulása Ft/kg. Központi Statisztikai Hivatal.
- (7) KSH. (2017). Magyarország sertésállománya 1980-2016 között.
- (8) Márkus, R. (2011). A vágósertés- előállítás gazdasági hatékonyságának javítása szántóföldi növények energetikai célra történő feldolgozása során keletkező melléktermékek hasznosítására. Doktori (PhD) értekezés. Mosonmagyaróvár: Nyugat-magyarországi Egyetem.
- (9) Nábrádi, A., Pupos, T. & Takácsné, G. (2007). Üzemtan II. Debrecen: DE AMTC AVK.
- (10) Nagy, Z. (2015). Hol tart a sertésprogram. Forrás: Mezőhir: <http://mezohir.hu/portal/2015/mezohir-2015-05-majus-134800/>
- (11) Nyárs, L. (2009). A sertéságazat versenyképessége Magyarországon. AWETH, 5., 549-551. Gödöllő.
- (12) Soltész, A. (2015). Kockázatelemzési módszerek alkalmazása kocák élettartamának és élettelségsítményének vizsgálata során. Doktori (PhD) értekezés. Debrecen: Debreceni Egyetem.
- (13) Udovecz, G. & Nyárs, L. (2009). A sertéságazat versenyhelyei Magyarországon. Állattenyésztés és takarmányozás, 5, 451-466.
- (14) V. B. (2016). agrarium7.hu. Forrás: Takarmánypiac: <https://agrarium7.hu/cikkek/717-takarmanypiac-2016>

Jegyzetek ❁ Notes